

Onderwerp: FW: [Fwd: Re: afspraak over onderzoek verkiezingsen]

HPIM1013VGA.jpg CMC_Afsluiting_Ein dbeoordeling... Ondersteuning_RIES S_2008.doc Stemopties_Specifie ke_info.doc... Proefpakket_Stemb escheiden.doc... Samenvatting_RIES _2008.doc

-----Oorspronkelijk bericht-----

Van: Piet Maclaine Pont [mailto:pietpont@mullpon.eu]

Verzonden: woensdag 19 december 2007 12:49

Aan:

Onderwerp: [Fwd: Re: afspraak over onderzoek verkiezingsen]

Bijgaand het materiaal, dat ik voor de RUG onderzoekers heb gemaakt.

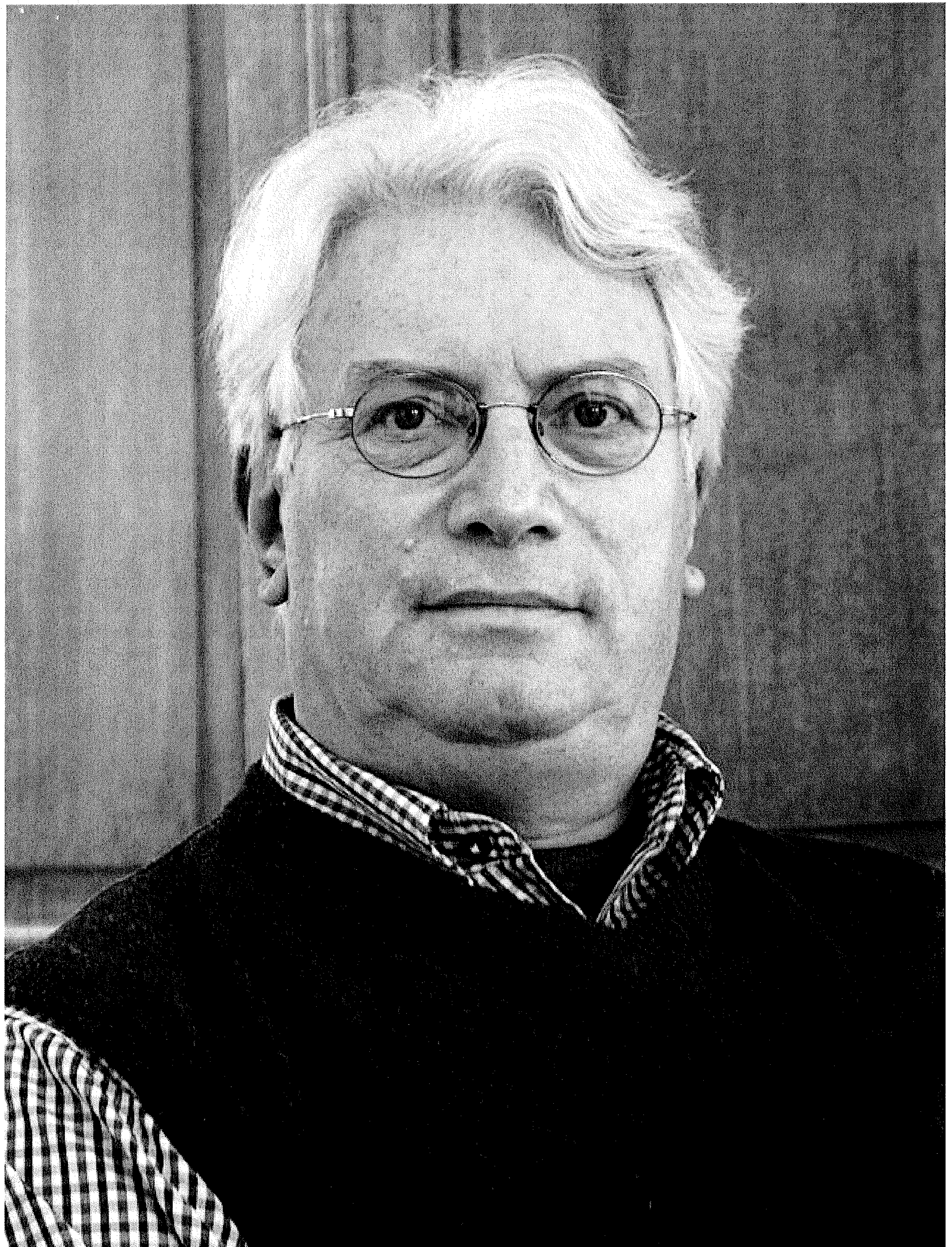
Met vriendelijke groet,

Piet Maclaine Pont

Over de bijgesloten (Word) documenten:

- CMC_Afsluiting_Eindoordeel.doc : de algemene opdracht aan de master-studenten-groep
- samenvatting_RIES_2008.doc : Document 1: inleiding in het RIES-project
- Proefpakket_Stembescheiden.doc : Document 2: beschrijving stem pakket voor de kiezers
- stemopties_specifieke_info.doc : Document 3: Specifieke informatie per stemoptie (post of internet)
- ondersteuning_RIES_2008.doc : Document 4 (hoe te handelen bij technische problemen)

Daarnaast zijn er proef pakketten stembescheiden gemaakt (ca. 250 stuks).

Computer-Mediated Communication / Computercommunicatie A 2007-2008: Afsluiting en Eindbeoordeling.

Afsluiting.

Het master-vak Computer-Mediated Communication / Computercommunicatie A wordt afgesloten met een schriftelijk tentamen.

Ter vervanging van dit schriftelijke eindtentamen bestaat er de mogelijkheid om een onderzoeksopdracht te doen. Deze opdracht betreft een 'usability' studie van RIES-2008.

Voor het tentamen word je geacht de literatuur te bestuderen die in de twee bij het vak behorende readers staat. Deze readers zijn uitgedeeld tijdens college, en gaan over de verschillende onderwerpen die in het college aan bod zijn gekomen. Het tentamen bevat theoretische, essay-achtige en toepassingsgerichte vragen. Om deze te beantwoorden is het belangrijk dat je theoretische achtergronden en begrippenapparaten beheerst en kunt toepassen. Om een idee van het tentamen te krijgen, heb ik een voorbeeldtentamen hierbij gevoegd.

Het onderzoek van RIES-2008, waarin het gaat om de landelijke verkiezing van 26 waterschappen, dient de volgende twee taken te beschouwen:

- stemmen via de post
- stemmen via internet

De kiezer mag zelf bepalen of hij/zij via een poststembiljet of via het internet zijn/haar stem verkiest uit te brengen.

De vragen die in dit onderzoek aan de orde dienen te komen hebben te maken met de 'usability' van de vormen waarin bovenstaande stemmogelijkheden zijn gegoten:

- stemmen per post gebeurt via een A4 poststembiljet in combinatie met een kandidatenlijst.
- stemmen via internet gebeurt met behulp van een papieren stemkaart en een stemsysteem op internet dat via een url te bereiken is.

De 'usability' moet van beide opties globaal onderzocht worden binnen de (juridische, ambtelijke, etc.) beperkingen die een dergelijke verkiezing zich opgelegd ziet.

De belangrijkste vragen die beantwoord moeten worden betreffen de te verwachten fouten en vergissingen, en de aantrekkelijkheid voor de kiezer. Daarnaast word je gevraagd een diepgaander onderzoek te verrichten naar meer specifieke aspecten van één van beide stemopties.

Voor het onderzoek heb je pakketten stembescheiden nodig. Het gaat hier om proefpakketten die op een aantal punten afwijken van de definitieve die voor de echte verkiezing zullen worden gebruikt. De proefpakketten zijn bij mij te verkrijgen.

Voor de onderzoeksopdracht zijn hierbij vier extra documenten toegevoegd:

- 1- een document waarin het RIES-2008 project kort wordt samengevat.
- 2- een document met de verschillen tussen de proefpakketten met stembescheiden en de echte, definitieve pakketten.
- 3- een document met meer specifieke informatie per onderdeel (dwz. stemmen per post of stemmen via internet). Dit document biedt je houvast voor het meer diepgaande, specifieke onderzoek.
- 4- een document met telefoonnummers die gebeld kunnen worden als er iets misloopt tijdens het onderzoek of iets onduidelijk is.

Eindbeoordeling.

De eindbeoordeling van het vak is het gemiddelde van het eindcijfer voor de opdrachten (waarbij de 'RIES usability' opdracht en de visualisatieopdracht twee maal zo zwaar tellen als de andere opdrachten) en de beoordeling voor het tentamen of de vervanging ervan, de onderzoeksopdracht.

Het eindtentamen vindt plaats op 5 februari 2008 van 9:00 tot 12:00 uur.

De onderzoeksopdracht wordt beoordeeld op grond van een presentatie die plaats vindt op ma. 17 december 2007 en een schriftelijk eindrapport (waarin evt. commentaar dat nav. de presentatie is gekomen alsnog verwerkt mag worden) dat uiterlijk 31 december 2007 bij mij ingeleverd moet zijn. Het eindrapport moet bestaan uit de vraagstelling en deelvragen, theoretische onderbouwing, methode van aanpak, operationalisatie, resultaten, conclusies en aanbevelingen. Het cijfer voor de onderzoeksopdracht wordt uiteindelijk door mij gegeven, maar de oordelen van Piet Maclaine Pont en Arnout Hannink worden hierin meegenomen.

scherm door de echte kiezer is ingevuld); vult men het scherm met de Stemkaart van een ander in (bijvoorbeeld door verwisseling van kaarten in een gezin met meer dan één stemgerechtigde), ook dan is de stem vrijwel zeker ongeldig (en die van de andere kiezer ook). Technisch zouden we op de stemserver informatie over het geboortjaar van de kiezer op kunnen slaan en daarmee terug kunnen geven of dit fout of juist is ingevuld. Maar daar tegen zijn twee bezwaren:

- Het wordt eenvoudig om een geboortjaar te vinden door dit uit te proberen
- Het kan worden ervaren als strijdig met de volstreekte anonimiteit van de kiezer ("kennelijk wordt hier wel persoonlijke informatie over mij opgeslagen")

Wat zijn kansen op foutieve invulling hier? Wat zijn mogelijke verbeteringen binnen de gegeven restricties?

- o) Keuze in eerste instantie van een lijst of partij (de afgelopen jaren koos men alleen persoonlijke kandidaten) of Blanco; daar verwachten we bij Internet stemmen alleen problemen bij het niet zichtbaar zijn van alle Lijsten (noodzaak tot scrollen); let hier op de aangeboden informatie over de keuze; is dat voldoende duidelijk? Verbeteringen?
- p) Keuze van een kandidaat van die lijst of partij; daar verwachten we bij Internet stemmen alleen problemen bij het niet zichtbaar zijn van alle kandidaten (noodzaak tot scrollen); let hier op de aangeboden informatie over de keuze; is dat voldoende duidelijk? Verbeteringen?
- q) De Internet stembiljetten kennen niet de beperkingen van het Poststembiljet t.a.v. aantal partijen en Kandidaten; daarom is daar het aantal lijsten beperkt tot 21
- r) De Kandidaten lijst volgens het formeel verplichtte model geeft ook informatie over de te maken keuzes, maar is niet nodig voor de Internet kiezer, omdat de schermen deze gerichter leiden. Leidt het andere formaat van de lijst van de aangeboden informatie misschien tot verwarring?
- s) Aanbieden van door kiezer gemaakte keuze en vraag om acceptatie of verbetering. Opzet goed? Verbeteringen?
- t) De stem wordt definitief door het klikken op de rode STEM toets. Daarna komt er een status scherm, dat kwalitatieve informatie geeft over de verwerking van de stem. Sluit dit voldoende aan bij de verwachting en beleving van de kiezer? Verbeteringen?
- u) Dit status scherm geeft de mogelijkheid kwantitatieve informatie (in de vorm van de Kwitantie met "technische stem" en "ontvangstbevestiging") op te vragen. Alleen daarmee kan men later (na sluiting van de verkiezingen) stemcontrole uitvoeren. Bij ons bestaat de wens dat ten minste 0,1 % van de kiezers dat ook zal doen. Voldoet het scherm in die zin? Verbeteringen?
- v) Vraagt de kiezer om de kwitantie, dan ontvangt men nu op een apart scherm de kwantitatieve informatie in PDF formaat. Men dient die informatie zelf enige tijd te bewaren, hetzij op papier, hetzij als bestand. Daarbij is die informatie wel persoonlijk/vertrouwelijk, omdat je daarmee na sluiting van de verkiezingen kan zien waarop is gestemd. We zijn overgeschakeld van het aanbieden van de "kale" feitelijke informatie naar PDF, omdat we daarin wat meer uitleg kunnen geven. Voldoet dit aan het gestelde doel? Verbeteringen?
- w) Stap-statusinformatie bovenin scherm bij iedere stap. Graag uitgewerkte suggesties ter verbetering binnen de mogelijkheden.
- x) Andere praktische zaken in de testset, die ook voor kunnen komen bij de echte verkiezingen:
 - a. Lijst 20 (geheel blanco) is een voorbeeld van een lijst, die formeel NIET geaccepteerd kon worden. Dat bleek pas na passage van de formele inschrijvingsdatum, nadat alle andere lijstnummers al waren vastgesteld. Die kunnen dan niet meer worden aangepast en daarom is er een volledige "blanco lijst" over. Daar mag (Poststem) of kan (Internetstem) dan ook niet op worden gestemd.
 - b. Sommige lijsten hebben geen naam, alleen een nummer (lijst 21).

- y) In hoeverre kan de kiezer "misbruik" maken van de geboden schermen, bijvoorbeeld door met de browser-terug-toets te proberen opnieuw een stem in te dienen. In werkelijkheid is dat bij RIES geen probleem (alle zelfde stemmen van één kiezer tellen als één stem), maar in de perceptie van de kiezer is het dat mogelijk wel. En een kiezer zou zo verschillende stemmen uit kunnen brengen en zo al zijn stemmen ongeldig kunnen maken. Daarom zijn dit soort mogelijkheden tot experimenten van de kiezer geblokkeerd. Is dat in werkelijkheid ook zo? Waakt zijn uw bevindingen of suggesties?
- N.B. Bij het toevoegen van /nogmaals aan de URL van de verkiezingsite kan men reglementair nogmaals stemmen. Maar ook dan geldt: alle ingediende (geldige) stemmen dienen gelijk te zijn. Deze mogelijkheid wordt alleen in bijzondere gevallen verstrekt, met de juiste uitleg.
- z) Totale indruk van de geboden opzet voor de Internetstem-kiezer. Afhaak momenten? Moeilijk hanteerbaar? Betere opzet?

Onze belangstelling gaat specifiek uit naar de kans op fouten, afhaken van de kiezer of andere versturende verschijnselen bij al deze nieuwe onderdelen en mogelijke verbeteringen daarvan binnen de aangegeven restricties.

Document 1

Korte samenvatting van het RIES-2008 project.

RIES-2008 is de naam van de techniek, die op dit ogenblik door ons (Het Waterschapshuis in samenwerking met ondersteunende organisaties) wordt ontwikkeld, om in november 2008 de landelijke verkiezing van 26 waterschappen voor 12,3 miljoen Nederlanders te verzorgen. Iedere Nederlander, die op een bepaalde peildatum 18 jaar of ouder is, is kiesgerechtigd bij de verkiezing van zijn waterschap. Welk waterschap dat is wordt bepaald door de exacte locatie van zijn formeel adres, zoals dat in GBA (het Nederlandse bevolkingsregister) is vastgelegd.

Alle kiesgerechtigden ontvangen van tevoren een enveloppe met stembescheiden. Daarin bevinden zich een Stemkaart (om via Internet te kunnen stemmen), een Poststembiljet met retourenveloppe en algemene informatie. Het staat iedere stemgerechtigde vrij om te bepalen op welke wijze hij zijn stem uitbrengt. Dat kan dus per post of via Internet, zonder voorafgaande registratie. Het kan zelfs langs beide kanalen tegelijk, maar het RIES-2008 uitslagsysteem telt dan maar één stem mee, tenminste als beide stemmen gelijk zijn. Komen van dezelfde kiezer meerdere stemmen binnen, die niet gelijk zijn aan elkaar, dan zijn ze alle ongeldig. In zo'n situatie is de wils-uitdrukking van de kiezer niet duidelijk en dat is waar het bij een verkiezing om gaat.

Overigens wordt door de opzet van RIES-2008 de anonimiteit van iedere kiezer volledig gegarandeerd. Daartoe wordt aan iedere stemgerechtigde langs cryptografische weg een volstrekt anonieme identiteit toegekend. Daarmee kan worden vastgesteld dat verschillende stemmen van dezelfde kiezer afkomstig zijn en kan de juiste uitslagberekening worden gemaakt, terwijl tevens het stemgeheim van iedere kiezer is gewaarborgd. Overigens is iedere kiezer na afloop van de verkiezing via het Internet in staat om na te gaan of zijn stem juist is verwerkt en meegeteld en kan een ieder de totale telling van alle ontvangen stemmen controleren.

Voor de waterschapsverkiezingen in 2008 worden zo'n 12,3 miljoen pakketten met stembescheiden per post verzonden. Maar omdat de opkomst bij dit soort verkiezingen niet zo hoog is (meestal in de orde van een 20%), zullen veel ongebruikte pakketten met stembescheiden worden weggegooid en komen ze terecht in de oud-papier of de afval stroom. Het is denkbaar dat anderen misbruik zouden kunnen maken van deze ongebruikte stempakketten, bijvoorbeeld om daarmee extra stemmen uit te brengen op een specifieke lijst of kandidaat. Om dat te voorkomen is een extra voorziening aangebracht met de codenaam Abel (voor Abuse Elimination). Abel komt er in het kort op neer dat een stem pas geldig is, als daaraan door de kiezer extra informatie is toegevoegd die niet aanwezig is in het stempakket. Concreet komt dat bij RIES-2008 neer op de laatste twee cijfers van het geboortjaar van de kiezer, die deze moet invullen op het poststembiljet of moet intoetsen bij één van de stemschermen. In de gegevens van iedere stemgerechtigde is deze informatie vooraf bekend en is deze meegenomen in de berekening van de kiesgegevens voor deze kiezer. Is het geboortjaar foutief opgegeven, dan is daarmee de betreffende stem ongeldig.

Document 2

Verschillen proefpakket stembescheiden en toekomstige, echte, pakket stembescheiden

Om aan de verkiezing te kunnen deelnemen, ontvangt iedere stemgerechtigde per post op ochtend van de eerste dag, waarop mag worden gestemd, een envelop met stembescheiden. Het pakket dat voor deze test door ons is samengesteld, wijkt om praktische redenen op een aantal punten af van het pakket, dat echt gebruikt zal gaan worden. Hierbij de belangrijkste verschillen:

- Echte pakket zit in vensterenvelop
- Achter venster zit NAW (Naam, Adres, Woonplaats) van stemgerechtigde, geprint op een brief van de Dijkgraaf van het betrokken waterschap, met korte algemene informatie over de verkiezing
- Er is een retourenvelop bijgevoegd voor het Poststembiljet
- De Stemkaart is beter dichtgeplakt dan bij deze testset (daar is dat heel snel met de hand gebeurd)
- Via separate post of (meestal) vooraf is een verkiezingskrant verspreid met specifieke informatie van en over alle lijsten en hun kandidaten; voorts denkt men de Kieswijzer in te zetten en daarvoor reclame te maken via verschillende media
- Er voor de eerste 21 Lijsten gebruik gemaakt van de namen van de lijsten en kandidaten van de Tweede Kamer verkiezingen van november 2006. Dit geldt ook voor de stemschermen. Deze namen zijn redelijk bekend bij kiezers. Bij de waterschapsverkiezingen van 2008 is te verwachten dat dat veel minder het geval zal zijn
- Bij deze test zijn de stempakketten niet voor een bepaalde kiezer gemaakt. Daarom kon geen geboortjaar worden meegenomen in de voorbereiding van deze test. Door ons is als standaard waarde voor dat jaar '69' genomen. Dit is echter niet van belang voor het onderzoek. Het betekent alleen dat we bij het maken van een elektronische uitslag een ongeldige stem krijgen voor iedere stem, waarbij een andere waarde dan 69 is ingevuld.

Document 3

Specifieke informatie per stemoptie.

Stemmen per post: Poststembiljet en Kandidatenoverzicht

Om zijn stem per post te kunnen uitbrengen, heeft een kiezer het in het pakket stembescheiden aanwezige Poststembiljet, het Kandidatenoverzicht en een retourenvelop nodig. Poststemmen wordt al meer dan 10 jaar door de waterschappen voor deze verkiezingen toegepast. Daarmee bestaat dus ruime ervaring.

Het gaat hier echter om een geheel nieuwe opzet, omdat de volgende nieuwe elementen hierin zijn opgenomen:

- a) Het Poststembiljet is persoonlijk (evenals de Stemkaart, die in dezelfde envelop zit); de op het stembiljet aanwezige OCR coderegels zijn volstrekt anoniem, maar verwijzen (cryptografisch) naar de Stemcodes op de Stemkaart; zo kan een uitgebrachte Poststem worden herleid naar een stem, die met de binnengekomen Internetstemmen kan worden vergeleken. Alleen aan de in dezelfde enveloppe aanwezige brief met NAW van de kiezer is te zien voor wie dit biljet bedoeld is. Bewust zijn op Stemkaart en Poststembiljet geen persoonlijke gegevens opgenomen (in verband met het stemgeheim; met één van deze biljetten kan men na de verkiezingen namelijk achterhalen welke stem daarmee is uitgebracht).
- b) Om stemmen met het Poststembiljet door een ander dan de juiste stemgerechtigde tegen te gaan, is er de vraag om zijn geboortejaar in te vullen (laatste twee cijfers); een foutieve of ontbrekende opgave daarvan betekent een ongeldige stem (en dat is absoluut ongewenst ingeval het biljet door de echte kiezer is ingevuld); vult men het biljet van een ander in (bijvoorbeeld door verwisseling van biljetten in een gezin met meer dan één stemgerechtigde), ook dan is de stem vrijwel zeker ongeldig (en die van de andere kiezer ook).
- c) Keuze in eerste instantie van een lijst of partij (voorheen had men alleen de keuze uit persoonlijke kandidaten)
- d) (Eventueel) keuze van een kandidaat van die partij; daarvoor geldt het volgende:
 - a. Bij GEEN keuze van een kandidaat telt de stem voor nummer één van de lijst
 - b. De keuze van de kandidaat wordt niet ondersteund door de weergave van de namen van de kandidaten; men moet stemmen op het nummer van de kandidaat en vindt de naam van de betreffende kandidaat in de bijgevoegde Kandidatenlijst
 - c. Kiest men op een kandidaat-nummer, waarbij bij de gekozen lijst geen persoon voor komt, dan is de stem ongeldig
- e) Kandidatenoverzicht volgens het formeel verplichte model. In het bijgevoegde kandidatenoverzicht is het te verwachten maximum aantal lijsten opgenomen, evenals bij het Poststembiljet.
- f) Omdat het Poststembiljet machinaal verwerkt moet kunnen worden in hoog tempo en tegen redelijke kosten, zijn de afmetingen van dit biljet beperkt tot A4. (NB. De Internet stemschermen kennen een dergelijke beperking niet; daarom hoeft daarmee niet geëxperimenteerd en is daar het aantal lijsten in deze test beperkt tot 21)
- g) Andere praktische zaken in de testset, die ook voor kunnen komen bij de echte verkiezingen:
 - a. Lijst 20 (geheel blanco) is een voorbeeld van een lijst, die formeel NIET geaccepteerd kon worden. Dat bleek pas na passage van de formele inschrijvingsdatum, nadat alle andere lijstnummers al waren vastgesteld.

Die kunnen dan niet meer worden aangepast en daarom is er een volledige "blanco lijst" over. Daar mag (Poststem) of kan (Internetstem) dan ook niet op worden gestemd.

- b. Sommige lijsten hebben geen naam, alleen een nummer (lijst 21).

- h) Onze belangstelling gaat specifiek uit naar de kans op fouten, afhaken van de kiezer of andere versturende verschijnselen bij al deze nieuwe onderdelen zouden kunnen voorkomen en we vragen om mogelijke verbeteringen daarvan binnen de aangegeven restricties. Daarnaast is belangrijk om te onderzoeken wat de totale indruk van de geboden opzet voor deze vorm van poststemmen zal zijn bij de kiezer. Afhaak momenten? Moeilijk hanteerbaar? Betere opzet?

Stemmen via internet: Stemkaart en Stemschermen

Hier gaat het om een verbeterde opzet van een al enkele jaren toegepast Internet stelsysteem (onder meer door de adviezen die voorkwamen in het eerdere RIES usability onderzoeken, met diverse nieuwe elementen en belangrijke aspecten:

- i) De Stemkaart is persoonlijk (evenals het Poststembiljet, dat in dezelfde envelop zit); de Stemcodes op de Stemkaart op zijn volstrekt anoniem, maar verwijzen (cryptografisch) naar de op het stembiljet aanwezige OCR coderegels; zo kan een uitgebrachte Poststem worden herleid naar een stem, die met de binnengekomen Internetstemmen kan worden vergeleken. Alleen aan de in dezelfde enveloppe aanwezige brief met NAW van de kiezer is te zien voor wie dit biljet bedoeld is. Bewust zijn op Stemkaart en Poststembiljet geen persoonlijke gegevens opgenomen (in verband met het stemgeheim; met één van deze biljetten kan men na de verkiezingen namelijk achterhalen welke stem daarmee is uitgebracht).
- j) De Stemkaart behoort dichtgeplakt te zijn. Is deze dat niet, dan zijn de vertrouwelijke en persoonlijke Stemcodes mogelijk uitgelekt en dient de kiezer actie te ondernemen (aanvragen Vervangend Stempakket bij zijn waterschap). Wat verwacht u bij het getoonde ontwerp op dit punt? Verbeteringen binnen het concept?
- k) Beoordeel de opbouw en instructies op de Stemkaart.
- l) Als schermresolutie gaan we uit van minimaal 800 x 600 pixels. Daarnaast van gebruik van alle browsers en browsersversies, waarmee je ook kan Internet-bankieren in Nederland. Let op de onderzoeken niet vooral te doen met een professioneel werkstation met een veel hogere resolutie. Alle adviezen tot verbetering moeten binnen deze restricties passen.
- m) Vraag tot opgave van Verkiezingscode. Dit is een vier teken grote code, met zelfcontrolerende eigenschappen op tikfouten. Tikt men met een tik- of verwisselfout toch een (foutieve) geldige waarde in, dan komt men (in het volgende scherm) uit bij een foutief waterschap. De kiezer wordt gevraagd dit te controleren, maar onduidelijk is voor ons of deze dat zal doen of hoeveel waarde aan deze controle gehecht kan worden. Leidt een foutieve Verkiezingscode naar een verkeerd waterschap, dan zullen de in te type Stemcodes een fout opleveren ("Opgegeven Stemrondes ongeldig voor deze verkiezing"), maar het is maar de vraag of de kiezer zijn fout dan begrijpt. Dat hangt onder meer samen met het probleem, dat er ook allerlei andere fouten bij het intoetsen van de Stemcodes moeten worden opgevangen en dat de techniek niet kan vaststellen dat de kiezer bij de verkeerde verkiezing actief is. De controle door de kiezer zelf daarop is dus essentieel. Graag onderzoek tot fouten op dit vlak en uitwerkingen van verbeteringen daarvan binnen de praktische mogelijkheden.
- n) Vraag om geboortjaar in te toetsen (laatste twee cijfers); een foutieve opgave daarvan betekent een ongeldige stem (en dat is absoluut ongewenst ingeval het

Document 4

Ondersteuning - Helpdesk

Natuurlijk bestaat de mogelijkheid, dat kiezers - ondanks de aanwijzingen op de Stemkaart – hulp nodig hebben om hun stem uit te kunnen brengen. Daartoe wordt gebruik gemaakt van een call-center (voor het beantwoorden van vragen) en een helpdesk (voor het verstrekken van vervangende stembescheiden, als de originele niet zijn aangekomen).

Voor deze test van RuG Faculteit Letteren zijn twee telefoonnummers beschikbaar om te hulp te kunnen bieden bij problemen. Deze zijn

06 _____ | **van Piet Maclaine Pont** pietpont@mullpon.com

en

06 _____ | **van Arnout Hannink** arnout.hannink@magicchoice.com

Aarzel niet om te bellen of te e-mailen bij problemen of brandende vragen!

Veel succes!

Piet Maclaine Pont / RIES-2008 ontwerp team

pietpont@mullpon.com